

Agenderingsrecht en rechtspolitiek

Inleiding

Met betrekking tot het agenderingsrecht worden soms standpunten ingenomen die door rechtspolitieke overwegingen zijn ingegeven. Rechtspolitiek is uit de aard der zaak een belangrijke factor in het juridische debat. Maar als de rechtspolitieke grondslag van de argumentatie niet met zoveel woorden wordt genoemd en ter staving van een standpunt uitsluitend een beroep op juridisch-dogmatische argumenten wordt gedaan, is, in de woorden van Vranken, sprake van “verhullend argumenteren”. Ik citeer hier de inzichtelijke passage uit de Asser-Vranken:

“Het debat, zo betogen sommigen onder wie ik zelf, zou niet alleen gevoerd moeten worden over de band van de juridische dogmatiek, want het zijn niet louter juridisch-dogmatische argumenten zoals een beroep op de wet, het systeem of een teleologische uitleg, die een rechterlijke beslissing of het standpunt van een auteur dragen en legitimeren.

Er spelen bijna altijd ook andere belangen en factoren mee. Meestal zijn het ethische, maatschappelijke of rechtspolitieke overwegingen (...). Thans worden dergelijke achterliggende factoren meestal niet of slechts weinig geëxpliciteerd. Daardoor blijven ze ongetoetst en kunnen ze niet tot ontwikkeling komen. Verhullend argumenteren is dat genoemd. (...) De gedachte is dat in het privaatrecht, en zeker in het algemene vermogensrecht, het bijna altijd mogelijk is juridisch-dogmatische argumenten te vinden om een rechterlijke beslissing of opvatting in de literatuur te staven, maar dat die argumenten vaak constructies achteraf zijn waarmee men een bepaald wenselijk resultaat wil inbedden in het rechtssysteem of een onwenselijk resultaat wil voorkomen. (...)

Dat een rechter op dit punt verhullend argumenteert, bijvoorbeeld uit tijdgebrek of omdat hij de gevolgen nog niet goed kan overzien, is nog te begrijpen, al hoeft het niet altijd. Maar wetenschappers kunnen er niet mee volstaan. Juist van hen is analyse en toetsing te verwachten.”¹

Hieronder zal ik bij enkele kwesties nagaan of sprake is van argumentatie met een (voornamelijk) rechtspolitieke grondslag. De kwesties betreffen alle de discussie over de vraag of het agenderingsrecht prevaleert boven zgn. oligarchische besluitvormingsclausules in de statuten van beursvennootschappen.²

Mr. R.G.J. Nowak*

Het agenderingsrecht van kapitaalverschaffers is gebaseerd op art. 6 van de aandeelhoudersrichtlijn.³ Omdat een ‘euro-parlementaire geschiedenis’ bij de richtlijn goeddeels ontbreekt, is niet geheel duidelijk wat de richtlijn precies bedoelt met het recht van kapitaalverschaffers om ‘punten op de agenda te plaatsen mits elk van die punten is gemotiveerd of vergezeld gaat van een ontwerp-resolutie’.⁴

Uitgangspunt in het onderstaande is telkens dat een agenderingsgerechtigde kapitaalverschaffer op grond van art. 2:114a BW het bestuur⁵ van een beursvennootschap verzoekt om agendering *als stempunt* van een onderwerp dat tot de bevoegdheid van de algemene vergadering behoort. Daarbij onderscheid ik de volgende gevallen:

1. Het bestuur agendeert het onderwerp helemaal niet, bijvoorbeeld op grond van een statutair initiatiefrecht.

* Senior advisor te Amsterdam en Fellow bij het Onderzoekcentrum Onderneming & Recht, Radboud Universiteit.
(richard.nowak@cliffordchance.com)

1. Asser/Vranken, Algemeen Deel**** 2014/17.
2. Zie daarover onder meer mijn bijdrage in Serie VHI 150 (2017).
3. Richtlijn 2007/36/EG, gewijzigd door Richtlijn 2017/1132/EU.
4. In de woorden van art. 2:114a BW: “Een onderwerp waarvan de behandeling schriftelijk is verzocht (...) wordt opgenomen in de oproeping (...) indien de vennootschap het met redenen omklede verzoek of een voorstel voor een besluit (...) heeft ontvangen.” “Voorstel voor een besluit” is een betere formulering dan de slechte richtlijnvertaling “ontwerpresolutie”.
5. Het bestuur en de raad van commissarissen zijn op grond van de wet gelijkelijk bevoegd tot bijeenroeping van een algemene vergadering en daarmee tevens tot vaststelling van de agenda (Asser/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-IIb 2019/56). Hieronder beperk ik mij tot het bestuur.

2. Het bestuur agendeert het onderwerp (in eerste instantie) niet als stempunt maar slechts als bespreekpunt.⁶
3. Het bestuur agendeert het onderwerp als stempunt, maar de statuten bevatten voor die situatie een in de praktijk onhaalbare verzwaarde besluitvormingseis.

Statutaire clausules van deze strekking worden wel oligarchische besluitvormingsclausules genoemd.⁷ Hieronder ga ik nader hierop in.

1. Het bestuur agendeert het onderwerp helemaal niet

Beursvennootschappen hebben in de statuten vaak een oligarchische clausule opgenomen die bepaalt dat agendering van een bepaald onderwerp slechts mogelijk is op voorstel van het bestuur ('initiatiefrecht') of na voorafgaande goedkeuring van de raad van commissarissen.⁸ Verder kan het bestuur (bij onderwerpen die de strategie raken) een beroep doen op de *responstijd* in de Corporate Governance Code, waarover nr. 2b hieronder. Ten slotte zou het bestuur *tout court* kunnen weigeren het punt op de agenda te zetten, bijvoorbeeld, in de woorden van Timmerman,

“omdat zij van mening zijn dat zo'n weigering in het belang van een goede gang van zaken van de vennootschap is.”⁹

Een dergelijke weigering zal de rechter naar mijn mening overigens niet snel in stand laten, nu de Hoge Raad in de Fugro-uitspraak heeft overwogen dat weigering van een agenderingsverzoek slechts in uitzonderlijke gevallen (op grond van de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid) mogelijk is.¹⁰

Terug naar het initiatiefrecht. De Asser acht het initiatiefrecht in strijd met het agenderingsrecht omdat de aandeelhouder het verzochte onderwerp dan niet op de agenda krijgt.¹¹ Kennelijk is de Asser van mening dat het op de agenda geplaatst worden van het verzochte onderwerp het (minimaal) door de richtlijn vereiste is. De Asser oordeelt dan ook consequent dat ook de responstijd in strijd is met het agenderingsrecht, met dien verstande dat het bestuur nog wel kan weigeren als het verzoek in strijd met de redelijkheid en billijkheid is.¹²

De Asser vertegenwoordigt ten aanzien van het initiatiefrecht, als ik het goed zie, een minderheidsopvatting. De meerderheid in de literatuur is van oordeel dat het initiatiefrecht niet in strijd is met het agenderingsrecht.¹³ Ter staving van dit oordeel beroept men zich doorgaans (onder meer) op de preambule van de aandeelhoudersrichtlijn, waaruit zou blijken dat de richtlijn *de*

nationale bevoegdheidsverdeling onverlet laat.

De argumentatie is dan kennelijk als volgt: door het initiatiefrecht wordt de bevoegdheid om bepaalde onderwerpen te agenderen (en dus om te bepalen of de algemene vergadering een haar toekomende bevoegdheid kan uitoefenen), statutair toebedeeld aan het bestuur; en dat is niet in strijd met de aandeelhoudersrichtlijn, want deze laat de nationale bevoegdheidsverdeling onverlet.

De Asser betoogt daarentegen, mijns inziens terecht, dat de aandeelhoudersrichtlijn slechts de nationale *wettelijke* bevoegdheidsverdeling intact laat; de richtlijn beoogt niet *statutaire inperkingen* van de wettelijke bevoegdheidsverdeling intact te laten, indien door die inperkingen de werking van de richtlijn wordt belemmerd.

Zoals gezegd is er vrijwel geen euro-parlementaire geschiedenis bij de richtlijn, maar het lijkt mij toch onwaarschijnlijk dat de Europese wetgever de aandeelhouder een agenderingsrecht heeft willen geven zonder dat dit kan leiden tot uitoefening van (het stemrecht strekkende tot uitoefening van) de aan de algemene vergadering toekomende wettelijke bevoegdheden.¹⁴

6. k gebruik in deze bijdrage stempunt als synoniem van besluitpunt en bespreekpunt als synoniem van discussiepunt.
7. Een statutaire clausule van type 2 ben ik (nog) niet tegengekomen.
8. Ik spreek hierna gemakshalve alleen over een statutair initiatiefrecht, maar mijn conclusies gelden evenzeer ten aanzien van een statutaire bepaling die agendering van bepaalde onderwerpen aan de *voorafgaande* goedkeuring van de raad van commissarissen onderwerpt. Ik laat hier verder buiten beschouwing de statutaire bepaling dat het nemen van een besluit over het geagendeerde onderwerp is onderworpen aan de goedkeuring *achteraf* van de raad van commissarissen; een dergelijke bepaling behelst dat het besluit wel genomen kan worden, maar niet mag worden *uitgevoerd* voordat de goedkeuring is verleend. Volgens de Asser is een dergelijke goedkeuring achteraf niet in strijd met het Europeesrechtelijke agenderingsrecht (Asser 2-IIb 2019/59). Wat daarvan zij, als de algemene vergadering het besluit eenmaal heeft genomen, zal het in de praktijk voor de raad van commissarissen lastig worden zijn goedkeuring niet te verlenen.
9. Timmerman, *TvOB* 2018/1. Het woord “zij” verwijst naar het bestuur en de raad van commissarissen.
10. HR 20 april 2018, *JOR* 2018/142 (*Boskalis/Fugro*), r.ov. 3.3.4.
11. Asser/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-IIb 2019/59.
12. Asser/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-IIb 2019/58 onder verwijzing naar de OK-uitspraak inzake Cryo-Save. Buiten beschouwing blijft hier de vraag of nationale correctiemechanismen, zoals (naar Nederlands recht) de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid, een geoorloofde beperking vormen van de werking van Europees recht. De Hoge Raad lijkt deze vraag in zijn uitspraak inzake Boskalis/Fugro bevestigend te beantwoorden.
13. Zie ook preamule nr 3 van de aandeelhoudersrichtlijn, waarover meer in nr. 2b hieronder.
14. Asser/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-IIb 2019/56.

2a. Het bestuur agendeert het onderwerp niet als stempunt maar slechts als bespreekpunt

De Asser vraagt zich af of het slechts als bespreekpunt agenderen van een onderwerp waarvan de agendering als stempunt is verzocht, in overeenstemming is met het in de aandeelhoudersrichtlijn neergelegde agenderingsrecht.¹⁵ De bewerkers twijfelen kennelijk eraan of de *enkele plaatsing op de agenda* (hetzij als stempunt, hetzij als bespreekpunt) voldoende is om aan het Europese agenderingsrecht te voldoen.^{16 17}

Timmerman stelt dat de wijze van behandeling van een agendapunt, in ieder geval wat betreft de kwestie van vermelding daarin hetzij als bespreekpunt, hetzij als stempunt, tot de bevoegdheid van het bestuur en de raad van commissarissen tot vaststelling van de agenda behoort, omdat de wijze van behandeling in de agenda dient te worden opgenomen.¹⁸ Naar mijn mening is deze argumentatie niet overtuigend. Uit het feit dat het bestuur bevoegd is de agenda vast te stellen vloeit niet noodzakelijk voort dat het bestuur tevens bevoegd is te bepalen of een *door een agenderingsgerechtigde als stempunt ingediend onderwerp*, als bespreekpunt wordt geagendeerd. Dat de minister de opvatting van Timmerman niet lijkt te delen, kan mijns inziens worden geconcludeerd uit zijn voornemen het recht om een als stempunt ingediend onderwerp (tijdelijk) te ‘downgraden’ tot bespreekpunt, in de vorm van een wettelijke bedenktijd vast te leggen (zie daarover nr. 2b hieronder).

Overigens vloeit, zoals Timmerman opmerkt, uit art. 6 lid 1 sub b van de aandeelhoudersrichtlijn¹⁹ voort dat als het bestuur een onderwerp als bespreekpunt op de agenda zet, aandeelhouders *ter vergadering* wel een stemming kunnen afdwingen, nu het hier, aldus Timmerman, gaat over een onderwerp dat tot de bevoegdheid van de algemene vergadering behoort.²⁰ Men kan zich afvragen waarom het bestuur dan niet gehouden zou zijn, het onderwerp op verzoek van een agenderingsgerechtigde reeds bij de oproeping als stempunt in de agenda te vermelden.

Uit het TvOB-artikel van Timmerman blijkt mijns inziens vrij duidelijk dat hij het tevens *ongewenst* acht dat aandeelhouders op grond van het agenderingsrecht kunnen afdwingen dat onderwerpen ten aanzien waarvan zij de bevoegdheid hebben besluiten te nemen, door het bestuur als stempunt op de agenda worden geplaatst. Dat is een valide rechtspolitiek argument, waarmee men het eens of oneens kan zijn.

2b. Het bestuur agendeert het onderwerp eerst alleen als bespreekpunt maar na 250 dagen als stempunt: de wettelijke bedenktijd

Op 18 december 2019 heeft de regering een wetsvoorstel wettelijke bedenktijd naar de Staten-Generaal gestuurd.²¹ Eerder werd een voorontwerp van wet gepubliceerd, ten aanzien waarvan de minister ‘voorlichting’ van de Raad van State heeft verzocht en gekregen over de Europeesrechtelijke aspecten van de bedenktijd.²² De inhoud van die voorlichting heeft de minister in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel wat betreft de hier besproken materie vrijwel geheel

15. Nieuwe Weme is steller in Ondernemingsrecht 2019/5, p. 269, waar hij ervan uitgaat dat een als stempunt voorgesteld onderwerp ook als stempunt dient te worden geagendeerd.
16. Op nationaal niveau kan verder nog worden aangevoerd dat een dergelijke *downgrade* een inperking vormt op de uitoefening door de algemene vergadering van haar wettelijke bevoegdheden.
17. Conclusie AG voor HR 20 april 2018, *JOR* 2018/142, r.o. 4.39. Elders stelt Timmerman dat het plaatsen op de agenda in het Nederlandse vennootschapsrecht ‘geen eenduidig begrip’ is. Het kan, aldus Timmerman, betekenen dat het bestuur en de raad van commissarissen een onderwerp slechts ter bespreking op de agenda plaatsen; over dat onderwerp kan dan geen besluitvorming met rechtsgevolg plaatsvinden. (*TvOB* 2018-1).
18. Art. 6 lid 1 onder b van de aandeelhoudersrichtlijn luidt, voor zover hier van belang: “dat aandeelhouders (...) het recht hebben met betrekking tot op de agenda voor een algemene vergadering opgenomen of daarin op te nemen punten ontwerpresoluties in te dienen.” De woorden “of daarin op te nemen” lijken te duiden op de praktijk waarbij eerst een concept-agenda wordt gepubliceerd, hetgeen in Nederland niet gebruikelijk is. Ik laat dit verder rusten.
19. Timmerman, *TvOB* 2018-1. Gezien het systeem van stemuitbrenging vooraf en bij volmacht, ligt het niet voor de hand dat een dergelijke upgrade ter vergadering nog zinvol is. Anderzijds is het wel denkbaar dat de aandeelhouder tevens een steminstructie geeft voor het geval het bespreekpunt ter vergadering wordt getransformeerd tot stempunt.
20. *TK* 2019-2020, 35 367, nr. 2.
21. Voorlichting Afdeling advisering Raad van State, W16.18.0094. Zie voor het voorontwerp www.internetconsultatie.nl. Zie voor een zeer uitvoerige bespreking van het voorontwerp Asser/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-Iib 2019/632, waarin overigens niet wordt ingegaan op het hieronder te bespreken standpunt van de raad en de onderbouwing daarvan.
22. *TK* 2019-2020, 35 367, nr. 3, p. 16-17.

overgenomen.²³ Ik ga hieronder op de voorlichting in voor zover relevant voor de hier besproken materie.

De wettelijke bedenktijd is, aldus de raad in zijn voorlichting, een codificatie van de responstijd in een iets andere vorm.²⁴ De bedenktijd heeft eenzelfde functie als de responstijd, namelijk de kwaliteit van de besluitvorming te bevorderen door deze te ‘temporiseren’. Zo kan worden voorkomen dat onverhoeds ingrijpende koerswijzigingen worden doorgevoerd, aldus de raad. De bedenktijd laat het recht tot agendering en de mogelijkheid om geagendeerde onderwerpen te bespreken op zichzelf onverlet. Het geeft het bestuur slechts de mogelijkheid de *besluitvorming* over deze onderwerpen *op te schorten*, aldus nog steeds de raad.²⁵

De raad onderbouwt dit standpunt met een technisch betoog. De aandeelhoudersrichtlijn bevat geen voorschriften over “de termijn waarbinnen het bestuur van de vennootschap dient te reageren op geagendeerde punten.” De richtlijn geeft, aldus de raad, slechts twee hoofdregels voor de uitoefening van het agenderingsrecht, te weten een minimumpercentage van kapitaalsdeelneming en de tijdige ontvangst van de agenda, en raakt verder niet aan de diverse “tijdschema’s en modaliteiten” die thans in de Europese Unie worden gebruikt. Het agenderingsrecht staat derhalve niet in de weg aan introductie van de bedenktijd.²⁶ Daarmee lijkt te raad te suggereren dat een opschorting van de stemming gedurende 250 dagen onder de *tijdschema’s en modaliteiten* valt die thans in Nederland worden gebruikt. Dat lijkt mij een vergezochte onderbouwing van het door de raad ingenomen standpunt.²⁷

De raad vervolgt dat het introduceren van een lange en onzekere periode voor het nemen van besluiten wel de vraag kan opwerpen of aandeelhouders hun rechten nog op effectieve wijze kunnen uitoefenen, dat wil zeggen: of daardoor de doelstellingen en de goede werking van de richtlijn worden doorkruist, maar de raad oordeelt kortweg dat dit niet het geval is. Men zich afvragen of dit niet te kort door de bocht is. De preambule van de aandeelhoudersrichtlijn is duidelijk: houders van aandelen waaraan stemrechten zijn verbonden, moeten deze ook kunnen uitoefenen, aangezien die stemrechten tot uitdrukking zijn gebracht in de prijs van de aandelen; effectieve zeggenschap van aandeelhouders moet worden vergemakkelijkt en aangemoedigd.²⁸

Al met al kan ik mij niet aan de indruk onttrekken dat het standpunt van de raad

vooral door rechtspolitieke overwegingen is ingegeven.

3. Het bestuur agendeert het onderwerp als stempunt, maar de statuten bevatten een in de praktijk onhaalbare verzwaarde besluitvormingseis

Statuten van beursvennootschappen bevatten vaak een clause van de volgende strekking: als het bestuur op eigen initiatief een onderwerp ter besluitvorming agendeert, kan een besluit daarover worden genomen met volstreekte meerderheid; als agendering van het onderwerp door een agenderingsgerechtigde kapitaalverschaffer is verzocht, kan een besluit daarover worden genomen met een aanzienlijk zwaardere meerderheid gekoppeld aan een quorum. Men ziet deze clause vooral bij benoeming en ontslag van bestuurders en commissarissen. Voorheen werd agendering van benoeming en ontslag van bestuurders en commissarissen vaak afhankelijk gemaakt van het initiatief van het bestuur, maar omdat het initiatiefrecht mogelijk in strijd met

23. Voorlichting onder 4c. De raad lijkt hier ervan uit te gaan dat de responstijd niet in strijd is met het agenderingsrecht. Hij stelt dat de responstijd weliswaar geen wettelijke status heeft, maar dat uit de CryoSave-beschikking blijkt dat de betrokken partijen zich bij de toepassing van het agenderingsrecht door de redelijkheid en billijkheid (art. 2:8 BW) moeten laten leiden, “waarbij de principes van de Code een belangrijk aanknopingspunt zijn”. Ik merk nog op dat de raad in zijn latere advies bij het wetsvoorstel de minister adviseerde te motiveren wat de meerwaarde en noodzaak van de responstijd naast een bedenktijd is. Zie *TK 2019-2020, 35367*, nr. 4, p. 2. De minister antwoordde hierop in de memorie van toelichting: “De bedenktijd is een wettelijke regeling en biedt in dat opzicht meer rechtszekerheid dan de code. (...) De wettelijke bedenktijd gaat voor op de regeling van de responstijd. De responstijd kan blijven bestaan en partijen kunnen deze regeling vrijwillig blijven toepassen, indien zij dat wenselijk achten.” Zie *TK 2019-2020, 35367*, nr. 3, p. 15-16. Het is mij niet geheel duidelijk wat de minister met deze laatste zin beoogt te zeggen (en trouwens ook niet met de voorlaatste zin).

24. De raad lijkt in de voorlichting dus van oordeel dat de agenderingsrechtigde kapitaalverschaffer ten minste het recht heeft een onderwerp op de agenda geplaatst te zien. Daaruit volgt naar mijn mening dat de raad de responstijd, waarbij het bestuur in het geheel niet tot agendering (zelfs niet als besprekingspunt) op verzoek van een agenderingsgerechtigde kapitaalverschaffer behoeft over te gaan, wél in strijd met het agenderingsrecht acht. Doch zie de vorige voetnoot.

25. Voorlichting onder 4c.

26. Het lijkt mij niet waarschijnlijk dat de raad met de in Nederland gebruikte *tijdschema’s en modaliteiten* de responstijd bedoelt, maar voor zover dat wel zo zou zijn, merk ik nogmaals op dat de responstijd geen wettelijke status heeft.

27. Preambule nr 3.

28. Asser/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-IIb 2019/59. Anders nog Asser/Maeijer/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-II* 2009, nr. 350.

het Europese agenderingsrecht is, werd de beschermingswal één loopgraaf naar achteren verplaatst.

De hier aan de orde zijnde vraag is of deze clausule in strijd is met het agenderingsrecht. De Asser zegt hierover (mijn cursivering):

“De clausule belemmert de aandeelhouder formeel niet een onderwerp ter besluitvorming te doen agenderen en erover te stemmen. *Het recht tot agendering zelf wordt dus niet ingeperkt.* De meerderheids- en quorumeis ziet niet op het agenderingsrecht, maar raakt enkel de wijze van besluitvorming. Zie voor een soortgelijke redenering: p. 17 memorie van toelichting bij het voorontwerp voor de Wet bedenktijd beursvennootschappen (...).”²⁹

Op deze nogal formalistische redenering valt het een en ander af te dingen. Wat heeft een aandeelhouder aan het agenderingsrecht indien de statuten, uitsluitend in het geval agendering van het onderwerp door een aandeelhouder is verzocht, het aannemen van het besluit vervolgens door een zeer zware meerderheidseis praktisch onmogelijk maken? De Asser verwijst, kennelijk ter (verdere) onderbouwing van het ingenomen standpunt, naar de concept-toelichting bij het voorontwerp wettelijke bedenktijd. Die onderbouwing gaat echter niet op. De wettelijke bedenktijd verhindert immers niet dat het ingediende voorstel (uiteindelijk) met dezelfde meerderheid kan worden aangenomen ongeacht of het bestuur dan wel een aandeelhouder het onderwerp heeft geagendeerd, terwijl de onderhavige clausule dat wel verhindert.

De clausule is naar mijn mening een ongeoorloofde inperking van het agenderingsrecht. Betwijfeld kan worden of agenderingsgerechtigde kapitaalverschaffers door deze clausule hun agenderingsrecht nog op effectieve wijze kunnen uitoefenen, met andere woorden of de doelstellingen en de goede werking van de richtlijn op deze wijze voldoende worden gewaarborgd. Het argument van de Asser dat aan het agenderingsrecht is voldaan als het onderwerp op de agenda is geplaatst en erover kan worden gestemd, heeft naar mijn mening niet zozeer een juridisch-dogmatische als wel een rechtspolitieke grondslag. Omdat de Asser dit niet expliciteert, is dat, volgens de criteria van Vranken, een geval van verhullend argumenteren.

Tot slot

Juridisch-dogmatische argumenten zijn, zoals Vranken zegt, vaak constructies achteraf waarmee men een bepaald onwenselijk resultaat wil voorkomen. Rechtspolitieke argumenten zijn belangrijke factoren in het juridisch debat, maar ik deel de mening van Vranken dat een wetenschapper gehouden is deze argumenten te benoemen en te toetsen. Bij die toetsing zal dan ook de vraag moeten worden beantwoord die buiten het kader van deze bijdrage is gebleven, namelijk in welke mate er ruimte is voor nationale rechtspolitieke argumenten als het gaat om wetgeving ter uitvoering van een Europese richtlijn.

29. Asser/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-IIb 2019/59. Anders nog Asser/Maeijer/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-II* 2009, nr. 350.